

**ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТІЙКИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВ КОСМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ**

**Омельченко В.Ю.**, аспірант Київського національного торговельно-економічного університету

Для досягнення Україною економічної самодостатності та високого конкурентного статусу у світовій економіці, безальтернативним, на наш погляд, є її розвиток на базі новітніх високих технологій та послуг. У цьому плані, як свідчать експертні оцінки українських науковців, найбільші конкурентні переваги на світових ринках мають: ракетно-космічна галузь, літакобудування, розробка нових матеріалів, біо- і нанотехнології [2].

Космічна галузь має значний науково-технічний потенціал, який являє собою сукупність елементів, необхідних для нарощування стійких конкурентних переваг суб'єктів господарювання і їх готовність до постійних змін в умовах техноглобалізму.

Метою даної статті є визначення особливостей впровадження стійких конкурентних переваг космічної галузі України в умовах ринкової моделі господарювання.

Під конкурентною перевагою слід розуміти позитивні відмінності галузі (підприємства) від конкурентів в деяких або в усіх видах діяльності, які забезпечують підвищення соціально-економічної ефективності в короткостроковому періоді й виживання в довгостроковому за рахунок постійного пошуку нових можливостей і швидкої адаптації до навколишнього оточення за умов конкурентної боротьби, що змінюються. Конкурентна перевага проявляється у конкурентному середовищі, характеризується властивістю адаптації до мінливих умов і визначає можливості більш ефективного функціонування галузі (підприємства) порівняно з конкурентами.

Визначення конкурентних переваг особливо актуальне в зв'язку з тим, що останнім часом набув популярності метод визначення конкурентоспроможності на основі конкурентних переваг, автором якої є американський вчений М. Портер. На його погляд, процес формування і розвитку конкурентоспроможності йде під впливом зовнішніх і внутрішніх конкурентних переваг [4].

Зовнішня конкурентна перевага – це перевага у властивості товару, яка створює «цінність для покупця» внаслідок повнішого задоволення його потреб. Ця перевага збільшує ринкову силу, тому вона зможе змусити ринок підняти ціну продажу вище, ніж пріоритетний конкурент, який не володіє такою перевагою. Оцінку такої сили можна вважати еластичність попиту за ціною.

Внутрішня конкурентна перевага – це перевага у витратах виробника, що створює «цінність для виробника», внаслідок вищої її продуктивності. Внутрішня перевага забезпечує більшу стабільність до зниження ціни продажу, яка нав'язана ринком або конкурентами, та вищу рентабельність.

Виходячи з особливостей розвитку космічної галузі України, ми поділяємо думку деяких дослідників, які запропонували конкурентні переваги розглядати за двома основними ознаками: ресурсні та технологічні.

Звичайно, основним ресурсом при такій позиції являються технологічні переваги а в деяких випадках – технологічне лідерство, досягти якого можливо в виключно благонадійній економічній ситуації при стабільному соціально-політичному кліматі. В цьому разі ключова роль залишається за державою. Стратегічно важливим завданням уряду України щодо реформування космічного комплексу є розробка та реалізація високоефективної науково-технічної політики у цій сфері та сприяння впровадженню конкурентних переваг з метою розширення участі галузі на світових ринках космічної техніки та послуг.

Розуміння державного втручання в економічні процеси отримало достатньо широке висвітлення в економічній літературі.

Вітчизняний вчений І. Бураковський описує його у міжнародно-конкурентному контексті, кажучи про дві регулятивні складові або два випадки втручання у конкурентні процеси. У першому випадку йдеться про те, що «держава може вдаватися до різного роду заходів протекціоністського характеру як прямо (імпортні мита, квоти), так і опосередковано (нетарифні обмеження) та посилювати позиції національних виробників за допомогою макроекономічної політики (політика валютного курсу, грошово-кредитна політика), а у другому – про форми «сприяння національним експортерам, зменшенням видатків, пов'язаних з реалізацією товарів на закордонних ринках».[1]

Інше розуміння природи державного втручання пов'язано із стимулюючою та системоформуючою роллю держави в області галузевої і територіальної структури, що реалізується за допомогою фінансових стимулів і державних капіталовкладень (у цьому відношенні важливі ідеї у теорії базуються на підходах Дж. М. Кейнса, Р. Модільяні, Д. Тобіна, Р. Салоу, Л. Клена та ін.), забезпечення привілейованих умов окремим підприємствам, суб'єктам економічного життя, галузям і регіонам.

Ідеться про підтримку тим новим видам виробництва, галузям, територіальним осередкам науково-технічного прогресу, які зумовлюють прогресивні структурні зміни, як на «власному рівні», та і у масштабах соціуму, національної економіки, підвищуючи конкурентоспроможність останньої в умовах глобальної конкуренції. [3]

Зважаючи на сказане, слід зауважити, що сучасна держава використовує широкий спектр інституційних та традиційних макроекономічних засобів регулювання й втручання у соціально-господарські процеси, які пов'язані із науково-технічною сферою, із «інтелектуалізацією» та дедалі більшим інформаційним насиченням виробництва космічної галузі. Тому можна погодитися із думкою про те, що «саме на урядовому рівні слід задіяти головні резерви із визначення головних науково-технічних, міжгалузевих і галузевих пріоритетів, потрібно більш активно прямо й опосередковано регулювати діяльність підприємств галузі, фінансувати фундаментальні дослідження і більшість науково-конструкторських розробок». [5]

Формуючи конкурентні переваги космічної галузі, на наш погляд, в першу чергу, необхідно визначити їх параметричні характеристики, які схематично зображені на рис. 1. Далі аналізується життєвий цикл, визначаються фактори та вивчаються умови забезпечення стійкості кожної конкурентної переваги.

В період створення конкурентної переваги визначальним є: капіталомісткість (тривалість інвестиційного періоду); складність технології (виробництво ракетно-космічної техніки); складність продукту (визнання споживача).

В період відшкодування інвестицій та одержання прибутку: ступінь унікальності переваги; складність копіювання або імітації переваги та ступінь патентного захисту.

В період зникнення переваги: копіювання, імітація та атаки конкурентів.

У визначенні конкурентних переваг галузі все більшого значення набуває чинник часу, адже швидкість їх впровадження – поруч із ефективністю – є особливо важливою. Одним із способів отримання конкурентних переваг є прискорення процесів, які відбуваються на підприємствах галузі, у тому числі: збільшення швидкості впровадження продуктивних інновацій, швидкий пошук ринкових ніш і їх швидке заповнення відповідним чином створеною пропозицією – це сучасні атрибути успіху.

Посилення й розвиток існуючих конкурентних переваг відбувається в процесі адаптації підприємства до мінливого стану навколишнього середовища. Переваги космічної галузі багато в чому схожі з конкурентними перевагами підприємств, які входять до складу галузі. Особливе місце в створенні ракетно-космічної техніки України займають державне підприємство «Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод імені О. М. Макарова» і Конструкторське бюро «Південне» імені М. К. Янгеля». На сьогодні ці підприємства беруть активну участь у таких масштабних високотехнологічних міжнародних проєктах, як «Морський старт» (партнери – США, Росія, Норвегія), «Наземний старт» і «Дніпро» (Росія), «Циклон-4» (Бразилія), розпочинається перспективний проєкт «Жасмин» (Індія), завершений проєкт «ЄгиптСат» (Єгипет).

За основним напрямом діяльності підприємства майже стовідсотково орієнтовані на експорт, за переважною більшістю цивільних напрямів мають великі перспективи стати імпортозамінюючими.

Однак, унаслідок того, що починаючи з 2005 року підприємства не отримували державної підтримки та через зростання цін на сировину, матеріали і комплектуючі вироби в той час, коли ціни на продукцію підприємств, що поставляється за довгостроковими

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ**

контрактами, залишаються сталими, підприємства стали збитковими. Так, нестача обігових коштів призвела до зупинення процесу технічного переоснащення, істотного відставання темпів зростання заробітної плати від середніх у промисловості та регіоні, глибокої кадрової кризи.

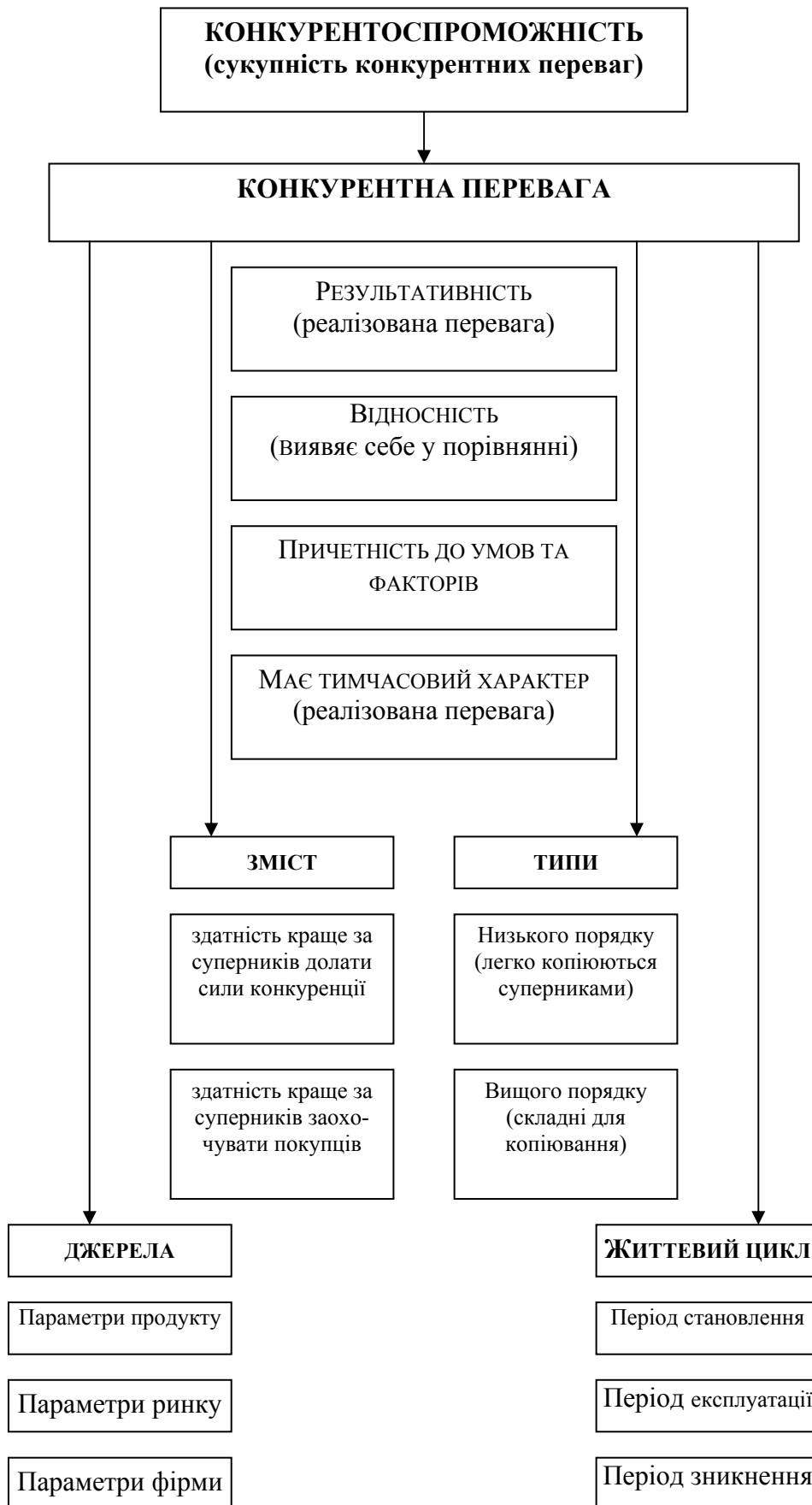


Рис. 1. Параметричні характеристики конкурентної переваги

Незважаючи на значний досвід виходу із складних економічних ситуацій, на підприємствах накопичилися проблеми, які вони не можуть самостійно розв'язати, а саме:

## ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

- значна зношеність виробничих потужностей;
- гостра потреба у кадрах, особливо у молодих спеціалістах, низький рівень оплати праці та нерозв'язаність соціальних проблем робітників;
- значна диверсифікація господарської діяльності, що не дає змоги сконцентрувати виробничі ресурси на основному напрямі – виробництві ракетно-космічної техніки;
- застаріла структура та система управління, що не дають змоги ефективно виконувати управлінські функції, притаманні ринковій економіці.

І в цьому разі державне втручання, а саме виконання державної програми розвитку державних підприємств «Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод імені О. М. Макарова» і «Конструкторське бюро «Південне» імені М. К. Янгеля», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2009 р. № 491, спрямована на втілення в космічній галузі стійких конкурентних переваг, забезпечать дотримання міждержавних контрактних зобов'язань щодо космічного співробітництва, збільшать частки високотехнологічного експорту, задовольнять існуючий попит на основну продукцію підприємств, на їх активне залучення до участі у нових міжнародних проєктах і стратегічних альянсах у космічній галузі.

Одним із ефективних варіантів розв'язання проблеми втілення конкурентних переваг на цих підприємствах є їх реорганізація і технологічне оновлення, яке передбачає проведення робіт з модернізації основного допоміжного і супутнього виробництва одночасно із зміною організаційної структури підприємств шляхом їх об'єднання, що дасть змогу скоротити строки реформування підприємств, підвищити їх інвестиційну привабливість вже на етапі реструктуризації, залучити кредитні ресурси до реалізації інвестиційних проєктів з розвитку і модернізації виробництва.

Застосування такого варіанта сприятиме концентруванню всіх наявних ресурсів – фінансових, матеріальних, людських, інтелектуальних – на головних напрямках реструктуризації підприємств у відносно короткий строк (до п'яти років), досягненню істотних зрушень у технічному оновленні, розвитку системи управління та реструктуризації підприємств, перетворенню їх на ефективний суб'єкт ринкової економіки, що відповідатиме конкурентним вимогам і достойно представлятиме державу на світовому ринку космічних послуг.

Для його реалізації необхідно забезпечити:

- розвиток матеріально-технічної бази для розроблення і виробництва ракетно-космічної і авіаційної техніки;
- диверсифікацію і модернізацію виробництва непрофільної машинобудівної продукції;
- зміну організаційної структури підприємств для приведення у відповідність з ринковими умовами, вимогами конкуренції та інтеграційних процесів, що відбуваються в світі;
- удосконалення системи управління підприємствами з використання інформаційних технологій;
- посилення кадрового потенціалу підприємств, здійснення заходів щодо ліквідації дефіциту кадрів, зокрема створення фонду службового житла для працівників підприємств.

Необхідність забезпечення виконання завдань, визначених Державною програмою розвитку промисловості на 2003–2011 роки, та реалізації державних пріоритетів, установлених Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», також вимагають комплексного розв'язання зазначених проблем.

Таким чином, мета Програми може бути досягнута шляхом утворення підприємства світового рівня із замкненим циклом випуску дрібносерійної і одиначної високотехнологічної та наукоємної інноваційної продукції аерокосмічного призначення.

Виконання Програми дасть змогу забезпечити:

- збереження позиції України на світовому космічному ринку;
- перетворення підприємств у високоєфективне науково-технологічне підприємство;
- здійснення технічного переозброєння підприємств на основі новітніх енергозберігаючих високопродуктивних технологій;
- якісне оновлення багато профільної експериментальної бази, що сприятиме зменшенню в 5-6 разів вартості натурних випробувань та зниженню загальних витрат на створення нових зразків ракетно-космічної техніки;
- утворення галузевого центру з підготовки та підвищення кваліфікації інженерно-технічних і наукових кадрів ракетно-космічної галузі;
- підвищення на 10 відсотків ефективності проєктів;
- досягнення позитивних показників рентабельності виробництва;
- нарощення конкурентних можливостей підприємств насамперед на зовнішньому ринку;

Втілення конкурентних переваг на провідних підприємствах галузі згідно Програми буде відчутним і, на наш погляд, значною мірою забезпечить виконання загальнодержавної цільової науково-технічної програми України на 2008–2012 роки.

Для активізації ділової активності в сфері технологій, на наш погляд, держава може збільшити податкові пільги підприємствам галузі, серед яких ми би виділили такі основні:

- знижки на прибуток у розмірі капіталовкладень у нове устаткування, які інколи називаються інвестиційним податковим кредитом, та надаються компаніям, які спрямовують інвестиції на впровадження нової техніки, устаткування, розробку прогресивних технологій і т. ін.;
- скасування митного стягнення при перетині кордонів товарами, які будуть використовуватися на виробництві або при розробці нових технологічних процесів і створенні нової продукції;
- знижки із податку на прибуток у розмірі витрат, які було зроблено на НДДКР, перенавчання фахівців, закупівлю устаткування, що використовується у наукових дослідженнях;
- стягнення прибутку зі стратегічно значущих підприємств галузі по зниженим ставкам;
- створення за рахунок прибутку фондів спеціального призначення, неоподаткованих податком.

Уряд України покладає великі надії на космічну галузь і розглядає її в якості локомотива високотехнологічного розвитку всього народного господарства.

- Оскільки йдеться про інтенсифікацію економічної моделі та створення стійких конкурентних переваг космічної галузі, треба зазначити, що мобілізації підлягають не тільки технологічні та інформаційні чинники росту – усе більшого значення разом із технологічними нововведеннями набувають організаційні та маркетингові підйоми, а також інтеграційні процеси, де сфера НДДКР максимально стимулюється організаційними засобами поєднання науки та виробництва.
- Таким чином, процес виявлення особливості та впровадження конкурентних переваг підприємств галузі включає наступні етапи роботи:
  1. Усебічну оцінку зовнішньоекономічної діяльності підприємства:
    - проведення неупередженого аналізу становища на ринку з тими товарами (послугами), які виробляються у даний момент;
    - аналіз успішності з позицій споживача товарів та послуг підприємства;
    - аналіз успішності з позицій ринку.
  2. Аналіз ринку майбутнього, який передбачає прогноз попиту та пропозицій, для чого необхідно:
    - спів ставити становище підприємства з ємністю майбутнього ринку;
    - оцінити коливання кон'юнктури ринку.
  3. Оцінку можливостей підприємства, яка включає:
    - розрахунок очікуваного обсягу зовнішньоекономічної діяльності на основі виробничої програми підприємства;
    - можливість перекидання підприємства на інші міжнародні товарні ринки;
    - витрати, необхідні для започаткування діяльності у новому середовищі та припинення діяльності у старій сфері.
  4. Аналіз бюджетно-податкової політики, зокрема:

## ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

- специфіки національно-податкової політики та її впливу на підприємства;
- особливості бюджетно-податкової політики за кордоном та її вплив на підприємство.
- 5. Визначення впливу тенденцій розвитку світової економіки з'ясується через:
  - зовнішньоторговельну політику різних країн;
  - світовий ринок позичкового капіталу.
- 6. Формування глобальної стратегії конкурентоспроможності:
  - формування варіантів досягнення цілей;
  - декомпозиція мети на підняття;
  - вибір оптимального рішення.

Підвищення міжнародної конкурентоспроможності за рахунок впровадження стійких конкурентних переваг є вирішальним фактором забезпечення інтегрування космічної галузі України у глобальну економічну систему.

### СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бураковський І. До питання про концептуальні засади формування зовнішньоекономічної політики країни з перехідною економікою. // Збірник праць вчених. Вип. 14. / Відп. ред. В. Є. Новицький. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАУ України, 1998. – С. 42-48.
2. Варналій З., Мазур І. Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання / Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2 (3) – с. 129-136.
3. Довгий О. Технологічна політика як елемент державного втручання у міжнародні конкурентні процеси. Національна Академія Наук України, Інститут світової економіки і міжнародних відносин. // Науковий журнал «Стратегія розвитку України. – № 2. – К., 2005.
4. Корецький М., Дегтяр А., Дацій О. Стратегічне управління. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 200 с.
5. Прокоп'єва А. Інституційна політика України в умовах відкритості економіки // Україна в міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації / Міжнародна наукова конференція. – Київ, 4 липня 2002 року. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2002. – С. 15-18.

## СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МИРОВОГО РЫНКА СТРАХОВЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

**Бутенко А.А.**, аспирант Приазовский государственный технический университет, г. Мариуполь

**Постановка проблемы.** В настоящее время мы видим, что ряд актуальных проблем, связанных с особенностями формирования и развития мирового рынка страховых услуг, исследован недостаточно. В том числе, существует необходимость уточнения роли страхового сектора в мировой финансовой системе, определения основных направлений воздействия финансовой глобализации на страхование, выявления общих и специфических черт различных региональных рынков, комплексном анализе особенностей стратегии мировых лидеров страхования в условиях либерализации и дерегулирования финансового сектора в целом и национальных систем страхования, в частности.

**Анализ последних исследований и публикаций.** Исследованием современных тенденций развития рынка страховых услуг посвящено ряд работ видных отечественных и зарубежных ученых: О. В. Гаврилюка, М. С. Герасимчука, Ю. В. Макогона, А. А. Переседы, В. М. Хобта, В. Г. Федоренка, М. Готье, М. Лавердьера и др.

**Цель работы.** Рассмотреть и проанализировать современные тенденции развития мирового рынка страховых услуг в условиях глобализации.

**Изложение основного материала.** Одной из наиболее сильно влияющих на развитие страхового рынка тенденцией является, безусловно, глобализация, как процесс, приводящий к тому, что экономическая активность страховых компаний преодолевает национальные и географические границы. Необходимость исполнять требования, установленные международными организациями, многосторонними соглашениями, как, например ВТО, с большим количеством участников, — привела к значительной либерализации мирового страхового рынка. Это, в свою очередь, способствовало появлению большего количества иностранных страховщиков в различных регионах и созданию совместных страховых компаний. Либерализация доступа на национальные рынки страхования и ослабление контроля со стороны государства позволяет компаниям применять более прогрессивные, инновационные подходы к введению новых видов страхования и распределения ресурсов.

Как и в общей теории экономики, в страховании нельзя считать устоявшимся терминологическое понимание категорий «страховой рынок» и «страховое хозяйство». Некоторые авторы придерживаются точки зрения, что мировой рынок как сфера товарного обмена представляет собой спрос и предложение на товары, услуги и капитал в масштабе мирового хозяйства. На этой основе возможно употребление термина «страховое хозяйство» как совокупности общественных отношений в области страхования, связанных с производством, распределением, продажей и потреблением страховых услуг. Зарубежные авторы употребляют в таких случаях термин «мировая страховая экономика». Такое широкое понимание позволяет включить в категорию мирового страхового хозяйства общественные отношения, связанные с учреждением, деятельностью, организационным устройством, управлением страховыми организациями, а также отношения, определяющие государственное регулирование деятельности страховщиков, страхователей, иных субъектов страхового рынка, установление необходимых условий и предпосылок использования страхования в экономических отношениях. В свою очередь, страховой рынок, являющийся более узкой категорией, можно определить как общественные отношения, связанные с куплей-продажей страховых услуг.

Глобализация мирового страхового рынка представляет собой процесс стирания законодательных и экономических барьеров между национальными страховыми хозяйствами, происходящий под влиянием изменений в мировой экономике, и имеет в качестве конечной цели формирование глобального страхового пространства. Это явление выражается в следующих процессах, активно протекающих с начала девяностых годов двадцатого века:

- 1) концентрация страхового и перестраховочного капитала, что проявляется в массовых слияниях и приобретениях страховых и перестраховочных обществ на мировом страховом рынке, формирование на этой основе транснациональных страховых обществ (ТНС);
- 2) сращивание страхового, банковского и ссудного капитала в огромных масштабах, приводящее к формированию транснациональных финансовых групп (ТНФГ);
- 3) концентрация на рынке страховых посредников, проявляющаяся в формировании крупнейших международных страховых брокеров путем слияния и приобретения мелких и средних обществ;
- 4) концентрация потребителей страховых услуг, проявляющаяся в росте капитализации ТНК и ТНБ и изменяющая их спрос на традиционные страховые услуги;
- 5) изменение традиционных форм и видов страховых услуг, ведущее к сращиванию страховых и финансовых услуг, и появление на этой основе альтернативного страхования и перестрахования, секьюритизация как новый способ организации страховой защиты, основанный на управлении активами страхователей и страховщиков;
- 6) изменение спроса на «массовые» страховые услуги, в частности, активизация участия страховщиков в пенсионном страховании на фоне демографического старения населения в экономически развитых странах и сокращения участия государства в выплате пенсий по старости и инвалидности;